

Barbara Woś

**PROBLEMY ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO
GÓR OPAWSKICH**

***PROBLEMS OF TOURISM DEVELOPMENT
OF THE OPAWSKIE MOUNTAINS***

Streszczenie

Góry Opawskie to najbardziej na wschód wysunięta część polskich Sude-
tów będąca przykładem regionu, w którym w ostatnich 15 latach dokonały się
znaczące zmiany związane z rozwojem turystycznym. Początki turystyki w Gó-
rach Opawskich datuje się na koniec XVIII wieku. Dynamiczny rozwój turystyki
na omawianym obszarze przypadał na przełom XIX i XX wieku a związany był
głównie z powstaniem uzdrowiska w Głuchołazach (Bad Zigenhals) i popularyza-
cją miejscowości letniskowych Jarnołtówka i Pokrzywniej. W okresie tym okolice
Biskupiej Kopy uznawane były za jeden z atrakcyjniejszych rejonów wypoczyn-
kowych Śląska. II wojna światowa zahamowała rozwój turystyczny regionu. Do-
piero w latach 70. XX w. nastąpił dynamiczny rozwój turystyki, wtedy to w rejo-
nie Biskupiej Kopy wybudowanych zostało kilkanaście ośrodków czasowych.
Kolejne zmiany przyniosły lata 90. XX w. będące okresem prywatyzacji ośrodków
czasowych i rozwoju turystyki wiejskiej. Zmiany zagospodarowania turystycz-
nego związane były z licznymi problemami pojawiającymi się na styku ekonomii,
turystyki i ochrony środowiska. W przypadku rejonu Gór Opawskich część pro-
blemów została już rozwiązana, w dużej mierze dzięki zaangażowaniu społeczno-
ści lokalnej oraz aktywnej współpracy transgranicznej.

Summary

*The Opawskie Mountains are the most eastward part of the Polish Sudetes.
They can serve as an example of a region that has been undergoing significant
changes in respect of tourism development for the last 15 years. The beginnings of
tourism in this region date back to the end of the 18th century, whereas its dynamic
development is related mainly to establishment of a health resort in Głuchołazy
(Bad Zigenhals) and popularisation of the summer-resort localities of Jarnołtówek*

and Pokrzywna at the turn of the 19th and 20th century, when the Biskupia Kopa region was recognised as one of the most attractive areas in Silesia. The Second World War inhibited tourism development of the region. Dynamic tourism development did not occur until the seventies of the 20th century; at that time, several resort facilities were constructed in the Biskupia Kopa region. Further changes were triggered in the nineties of the 20th century – the period of privatisation of resort facilities and development of agritourism. The changes in tourism development were related to numerous problems encountered on at the meeting point of economy, tourism and environment protection. In case of the Opawskie Mountains region, some problems were resolved largely owing to commitment of local community and active transborder cooperation.

WSTĘP

Zrównoważony rozwój terenów wiejskich w oparciu o walory przyrodnicze i istniejące zaplecze turystyczne, zakładający aktywizację społeczności lokalnej i dynamiczny rozwój całego regionu, to podstawowy cel przewijający się w wielu opracowaniach dotyczących strategii rozwoju gmin czy powiatów. Jak trudno jest realizować takie założenia wiedzą wszyscy, którzy kiedykolwiek konstruowali strategie rozwoju regionu i mieli okazję obserwować wprowadzanie ich w życie.

Główne problemy zagospodarowania turystycznego terenów górskich. Najczęściej pojawiającą się płaszczyzną konfliktów jest właściwe korzystanie ze środowiska naturalnego na terenach podlegających ochronie i będących jednocześnie obszarami szczególnego zainteresowania turystów. Na obszarach tego typu trudne jest znalezienie kompromisu pomiędzy lokalizacją elementów infrastruktury turystycznej, służącej rozwojowi ruchu turystycznego a ochroną szczególnie cennych zbiorowisk roślinnych lub ostoi zwierzyny. Kolejnym problemem wielu miejscowości górskich jest wykorzystanie i dopasowanie do wzrastających wymagań turystów istniejących wielkokubaturowych obiektów turystycznych (budowanych w latach 70. i początku 80. XX w.) pozwalające na optymalne wykorzystanie miejsc noclegowych zarówno w sezonie turystycznym jak i poza nim. Innym problemem jest aktywizacja społeczności lokalnej sprzyjająca: rozwojowi danej miejscowości bądź regionu, stworzeniu produktu lokalnego, promocji regionu a także likwidacji bezrobocia poprzez wzrost zatrudnienia w sektorze usługowym obsługującym szeroko rozumianą turystykę.

Niezwykle istotną kwestią dla rozwoju obszarów przygranicznych jest współpraca transgraniczna, która najszybciej dokonuje się w zakresie turystyki, przy czym właściwie zorganizowana może stanowić podstawę dynamicznego rozwoju regionu.

Przykładem regionu, w którym w ostatnich 15 latach dokonały się znaczące zmiany związane z rozwojem turystycznym i który borykał się z omawianymi wcześniej problemami są położone na pograniczu polsko-czeskim Góry Opawskie.

Charakterystyka regionu Gór Opawskich. Góry Opawskie to najbardziej na wschód wysunięta część polskich Sudetów. Po stronie polskiej znajduje się jedynie niewielka część masywu. Najwyższe wzniesienia tej grupy górskiej zlokalizowane są po stronie czeskiej, wchodząc w skład Zlatohorskiej Vyrchoviny i masywu Jesioników. Pod względem administracyjnym polska część Gór Opawskich należy do województwa opolskiego. Dwa najbardziej atrakcyjne, z punktu widzenia turystycznego, rejony Gór Opawskich to: rejon Biskupiej Kopy (890 m n.p.m.), będącej najwyższym wzniesieniem tej grupy górskiej oraz rejon górującej nad Głuchołazami Góry Parkowej (543 m n.p.m.), której grzbiet rozciąga się południkowo poprzez Przednią (495 m n.p.m.), Średnią (543 m n.p.m.) i Tylną Kopę (535 m n.p.m.). U podnóża Biskupiej Kopy w dolinie Złotego Potoku leżą dwie chętnie odwiedzane miejscowości wypoczynkowe Jarholtówek i Pokrzywna. Najważniejszymi miastami tego rejonu są Głuchołazy będące na przełomie XIX i XX w. znaną miejscowością uzdrowską i Prudnik centrum administracyjne regionu.

Ze względu na wyjątkowe walory krajobrazowe, bogactwo flory i fauny jak również specyficzną budowę geologiczną większość obszaru Gór Opawskich objęta została ochroną w postaci utworzonego w 1988 roku Parku Krajobrazowego Gór Opawskich. Wyjątkowe walory przyrodnicze zostały wyeksponowane na trasach bardzo ciekawych i dobrze przygotowanych ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych uzupełniających gęstą sieć szlaków turystycznych pieszych i rowerowych, którymi opleciony jest rejon Gór Opawskich.

Historia turystyki w Górach Opawskich. Początki turystyki w rejonie Gór Opawskich datuje się na koniec XVIII wieku zaś jej dynamiczny rozwój związany głównie z powstaniem uzdrowiska w Głuchołazach (Bad Zigenhals) na przełom XIX i XX wieku. W głuchołaskim uzdrowisku leczono głównie choroby układu oddechowego, pokarmowego i nerwowego. Poza zabiegami dostępnymi w licznych zakładach kąpielowych i sanatoriach, kuracjom zalecano wypoczynek na świeżym powietrzu, w tym długie spacery wśród okolicznych lasów, co dało początek utworzeniu gęstej sieci szlaków turystycznych nie tylko w bezpośrednim sąsiedztwie uzdrowiska, ale także odległym o kilka kilometrów rejonie Biskupiej Kopy. Istotnym z punktu widzenia rozwoju turystycznego regionu wydarzeniem było wybudowanie w Głuchołazach w latach 1936–37 zespołu basenów kąpielowych, w tym jednego o wymiarach olimpijskich, oraz utworzenie na Złotym Potoku w Pokrzywnej kąpieliska wyposażonego w piaszczystą plażę oraz wypożyczalnię sprzętu pływającego. Obie te inwestycje przyciągały w okolice Głuchołaz rzesze turystów przybywających zarówno na wypoczynek pobytowy jak i krótkie jednodniowe wycieczki. Intensywny rozwój turystyczny regionu, bogata baza uzdrowska, noclegowa i gastronomiczna jak również zaplecze rekreacyjne sprawiło że w okresie dwudziestolecia międzywojennego rejon Gór Opawskich był jednym z najchętniej odwiedzanych rejonów turystycznych na Śląsku. II wojna światowa zahamowała rozwój tury-

styczny regionu. W wyniku działań wojennych zniszczeniu uległa większość głuchołaskich obiektów sanatoryjnych i rekreacyjnych, zaś ocalałe zostały zamienione w zakłady lecznicze lub przejęte przez Fundusz Wczasów Pracowniczych i wykorzystane jako domy wczasowe [Sitko 1998]. Wsiedlenie ludności niemieckiej oraz zniszczenia wojenne spowodowały likwidację większości obiektów bazy noclegowej i gastronomicznej zlokalizowanych w Jarnołtówku i Pokrzywnej, co wraz z zastrzonymi przepisami dotyczącymi ruchu w strefie przygranicznej wpłynęło na zdecydowane ograniczenie ruchu turystycznego. Dopiero w latach 70. XX w. nastąpił dynamiczny rozwój turystyki, wtedy to w rejonie Biskupiej Kopy wybudowanych zostało kilkanaście ośrodków wczasowych będących własnością zakładów przemysłowych z terenu Śląska. Powstały wielkokubaturowe ośrodki wypoczynkowe, kompleksy domków kempingowych oraz pola namiotowe. Po raz kolejny położona u stóp Biskupiej Kopy dolina Złotego Potoku stała się atrakcyjnym miejscem wypoczynku wakacyjnego i weekendowego. Nowopowstałe obiekty wypoczynkowe wykorzystywane były jedynie w sezonie letnim i okresach świątecznych ze względu na brak infrastruktury turystycznej pozwalającej na atrakcyjne spędzanie czasu w sezonie zimowym. Kolejne zmiany w zagospodarowaniu turystycznym przyniosły lata 90-te XX w. kiedy to z powodu trudności finansowych większość zakładów przemysłowych wyprzedawała posiadane ośrodki wczasowe oddając je w ręce prywatnych inwestorów. Dynamiczny wzrost liczby przybywających turystów odnotowano w II połowie lat 90. XX w. na co w znacznej mierze wpłynęło otwarcie w 1995 r. przejścia granicznego Konradów – Złote Hory, będącego drugim w rejonie Głuchołaz przejściem granicznym po istniejącym już wcześniej przejściu Głuchołazy–Mikulovice.

Aktualne zagospodarowanie turystyczne Gór Opawskich. W rejonie Biskupiej Kopy funkcjonuje 50 obiektów bazy noclegowej.

W Głuchołazach zlokalizowanych jest 11 obiektów, wśród których dominują duże ośrodki wypoczynkowe. W Jarnołtówku zlokalizowanych jest 15 obiektów bazy noclegowej, z których 8 to duże ośrodki wypoczynkowe, pozostałe 7 to kwatery turystyki wiejskiej.

W Pokrzywnej zlokalizowanych jest 16 obiektów noclegowych z tego 9 to większe ośrodki wypoczynkowe w tym 2 obiekty czynne sezonowo (zespoły domków kempingowych) pozostałe 7 to obiekty określane jako gospodarstwa agroturystyczne. Listę uzupełniają gospodarstwa agroturystyczne w Starym Lesie (3 obiekty) i Konradowie (4 obiekty).

Ogólna liczba całorocznych miejsc noclegowych dostępnych na badanym obszarze w 2007 roku wynosiła 2330. Dla porównania w 2003 r. liczba całorocznych miejsc noclegowych wynosiła 2649 (Strategia Rozwoju Turystyki w gminie Głuchołazy, 2004).

Zaobserwowane zmniejszenie liczby miejsc noclegowych jest efektem wyłączenia z użytkowania 4 obiektów, które bądź to były w remoncie bądź też zostały wystawione na sprzedaż.

Mechanizmy rynkowe działające w sektorze hotelarskim oraz duża konkurencja wynikająca ze znacznej liczby ośrodków wypoczynkowych działających na terenie Gór Opawskich wymogły na właścicielach ośrodków działania dostosowawcze, polegające na przygotowaniu oferty dla konkretnej grupy odbiorców. Część ośrodków wypoczynkowych znacznie podwyższyła standard oferowanych usług, uzupełniła ofertę o zaplecze konferencyjne, nastawiając się na całoroczne obsługiwanie konferencji i szkoleń. Część inwestorów podjęła decyzje o przystosowaniu obiektów dla potrzeb grup szkolnych (organizacja kolonii i zielonych szkół) ograniczając okres działalności do rozszerzonego sezonu letniego (maj–październik). Znalazły się też ośrodki, które wzbogaciły swą ofertę o turnusy i zabiegi rehabilitacyjne oraz usługi SPA. Taka specjalizacja pozwoliła na zgodne funkcjonowanie na rynku większości istniejących obiektów a nawet powstawanie nowych przykładem czego może być trzygwiazdkowy Hotel „Carina” w Pokrzywnej działający od 2007 r. i stale rozszerzający zakres oferowanych usług.

W rejonie Biskupiej Kopy zaobserwować można również dynamiczny rozwój turystyki wiejskiej, bo tak należałoby określić działalność gospodarstw popularnie zwanych agroturystycznymi. Na omawianym obszarze działa 21 gospodarstw wiejskich oferujących noclegi i wyżywienie dla turystów. Jedynie 3 z nich spełniają wymogi stawiane gospodarstwom agroturystycznym. W 2005 roku na omawianym obszarze działało zaledwie 10 analogicznych gospodarstw. Tak dynamiczny wzrost związany jest z dużym zapotrzebowaniem na usługi turystyki wiejskiej, których odbiorcami są głównie mieszkańcy dużych miast (Opola, Wrocławia, Katowic) pragnący wypoczywać w ciszy i spokoju wiejskiego gospodarstwa położonego z dala od zatłoczonych miejscowości turystycznych i aglomeracji miejskich.

Najważniejszymi obiektami zagospodarowania rekreacyjnego dostępnymi w rejonie Biskupiej Kopy są: kąpielisko w Pokrzywnej, na terenie którego znajduje się piaszczysta plaża, wypożyczalnia sprzętu wodnego oraz zlokalizowany nieopodal zbiornika wodnego park linowy, kryty basen rekreacyjny w ośrodku wypoczynkowym „Ziemowit”, odkryte baseny rekreacyjne w ośrodkach „Drogowiec” i „Zew” w Pokrzywnej i „Banderoza” w Głucholazach. W sezonie zimowym u podnóża Biskupiej Kopy działa prywatny wyciąg i stok narciarski przeznaczony głównie dla początkujących narciarzy. Większość ośrodków wypoczynkowych posiada zespoły boisk sportowych, siłownie oraz place zabaw

dla dzieci. Ofertę rekreacyjną uzupełnia gęsta sieć szlaków turystycznych pieszych i rowerowych oraz 4 ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne wytyczone na terenie Parku Krajobrazowego Gór Opawskich.

Dynamiczny rozwój turystyki to przede wszystkim zasługa mieszkańców regionu. Na uwagę zasługuje inicjatywa społeczności lokalnej zrzeszonej w Stowarzyszeniu Biskupia Kopa, którego członkami są właściciele ośrodków wypoczynkowych, gospodarstw agroturystycznych oraz miłośnicy regionu, których celem jest promocja turystyki w rejonie Biskupiej Kopy. Na bazie pozyskanych funduszy unijnych Stowarzyszenie zleciło wykonanie „Studium rozwoju turystyki rekreacyjnej w rejonie Kopy Biskupiej”, którego celem miało być przeanalizowanie potencjału turystycznego regionu oraz opracowanie planu rozwoju zagospodarowania rekreacyjnego opartego na obiektach już istniejących oraz nowobudowanych. W ramach opracowanego studium zaplanowano między innymi: budowę wyciągu narciarskiego, stworzenie sieci szlaków dla narciarstwa biegowego, budowę sieci parkingów, stworzenie centrum konferencyjnego, rozszerzenie oferty rekreacyjnej regionu.

Kolejną inicjatywą społeczności lokalnej było utworzenie w marcu 2007 roku Grupy Partnerskiej „Góry Opawskie - kraina zdrowia i uśmiechu”, która zrzesza właścicieli pensjonatów, hoteli, restauracji, gospodarstw agroturystycznych z terenu Głucholaz, Jarnołtówka i Pokrzywnej pragnących działać na rzecz rozwoju turystyki. W ramach działalności tej grupy powstał przeznaczony dla klientów indywidualnych pakiet turystyczny, obejmujący tygodniowy program pobytu w Górach Opawskich, przy czym tak zaplanowany aby osoba przybywająca mogła zapoznać się z różnymi sposobami aktywnego spędzania czasu wolnego, poznając jednocześnie najciekawsze miejsca regionu. Kolejnym projektem realizowanym przez Grupę Partnerską jest plan sieci szlaków rowerowych, pieszych i konnych promujących turystykę aktywną w rejonie Gór Opawskich.

Interesującą inicjatywą podjętą przez samorząd lokalny jest współpraca transgraniczna z partnerską miejscowością Zlate Hory. W 1998 roku został podpisany projekt "Centrum Informacji Turystycznej Miast Przygranicznych Głucholazy-Zlate Hory", zakładający uruchomienie biur informacyjnych w obu miastach. Oba regiony wspólnie prezentują się na targach turystycznych, prowadzą współpracę w zakresie rezerwacji miejsc noclegowych i informacji o bazie turystycznej i rekreacyjnej oraz organizowaniu wycieczek i imprez krajoznawczych i kulturalnych. Działania takie niewątpliwie wpływają na rozszerzenie oferty turystycznej obu regionów.

Ogromne znaczenie dla rozwoju turystyki w rejonie Biskupiej Kopy ma współpraca samorządu lokalnego, pracowników parku Krajobrazowego Góry Opawskie i przedstawiciele społeczności lokalnej zrzeszonych w stowarzyszeniu Biskupa Kopa i Grupie Partnerskiej. Przedstawiciele wymienionych grup na wspólnych spotkaniach omawiają planowane działania w ramach zagospodarowania turystycznego Gór Opawskich i starają się rozwiązać kwestie sporne, których nie brakuje. Podstawową jest lokalizacja wyciągu narciarskiego, który stanowiłby niewątpliwą atrakcję dla turystów i zintensyfikowałby wykorzystanie miejsc noclegowych w sezonie zimowym. Niestety, z punktu widzenia ochrony przyrody, lokalizacja wyciągu w miejscu optymalnym dla inwestorów, zagraża egzystencji cennych zbiorowisk roślinnych i dlatego nie może zostać zaakceptowana. Od kilku lat trwają rozmowy mające na celu opracowanie takiej lokalizacji która zadowolilaby inwestorów nie naruszając zasobów przyrodniczych.

Kolejnym problemem jest lokalizacja tras dla narciarstwa biegowego, które miałyby łączyć się z istniejącymi trasami biegowymi po stronie czeskiej. W tym wypadku problemem jest utworzenie infrastruktury dojazdowej, która umożliwiłaby turystom dojazd w pobliże szlaku, zaparkowanie samochodu i szybkie dojście na szlak. Infrastruktura tego typu nie istnieje po stronie polskiej (po stronie czeskiej istnieją świetnie przygotowane parkingi i trasy dojazdowe) a jej stworzenie wymaga znacznych nakładów inwestycyjnych oraz niewątpliwej ingerencji w środowisko. Jeżeli jednak infrastruktura taka nie powstanie część ruchu turystycznego przeniesie się na stronę czeską podobnie jak wpływy z działalności gospodarczej związanej z jego obsługą. Modernizacji wymagają także istniejące miejsca parkingowe. Ilość dostępnych miejsc parkingowych jest zdecydowanie zbyt mała co utrudnia sprawne przemieszczanie się turystów a nawet stwarza zagrożenie dla ruchu wówczas gdy z braku miejsc parkingowych w pobliżu węzłów szlaków turystycznych samochody parkowane są wzdłuż traktów komunikacyjnych.

Innym problemem jest brak wystarczającej bazy gastronomicznej. Obecnie na terenie Głuchołaz działa kilka lokali gastronomicznych, które pozwalają na zabezpieczenie potrzeb osób wypoczywających w tym rejonie, jednak w okolicy Biskupiej Kopy baza gastronomiczna jest zdecydowanie niewystarczająca. Powoduje to odpływ turystów na stronę czeską, gdzie w pobliżu granicy sieć lokali gastronomicznych jest doskonale rozwinięta a ceny konkurencyjne.

PODSUMOWANIE

W niniejszym opracowaniu przedstawiono tylko niektóre problemy związane z zagospodarowaniem turystycznym, które z pewnością pojawiają się w większości górskich miejscowości turystycznych, a które powinny być rozwiązane aby właściwie wykorzystać potencjał środowiska przyrodniczego.

W przypadku rejonu Gór Opawskich część problemów została już rozwiązana w dużej mierze dzięki współpracy i zaangażowaniu społeczności lokalnej.

BIBLIOGRAFIA

- Sitko M. *Góry Opawskie*. Księgarnia Zygmunta Raby, Głuchołazy 1998.
- Strategia Rozwoju Turystyki w Gminie Głuchołazy opracowana przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze w Głuchołazach, Archiwum Gminy Głuchołazy, Głuchołazy 2004.
- Studium rozwoju turystyki rekreacyjnej w rejonie Kopy Biskupiej opracowane przez Buisnes Mobility International Spółkę z o.o. na zlecenie Stowarzyszenia Biskupia Kopa, Archiwum Stowarzyszenia Biskupia Kopa, Pokrzywna 2007

Dr Barbara Woś
Politechnika Opolska
Wydział Wychowania Fizycznego i Fizjoterapii
Katedra Geografii i Marketingu Turystyki
ul. Prószkowska 76
45-758 Opole
tel. 0774000443, 605244258
e-mail: b.wos@po.opole.pl

Recenzent: *Prof. dr hab. Władysława Stola*